Przegląd Kościelny

Nr. 28. Poznań, 7 Stycznia 1886. **Rok VII.**

„**PRZEGLĄD KOŚCIELNY**" wychodzi co tydzień w czwartek. — Przedpłata kwartalna wynosi na całe Niemcy 3 m., dla Galicyi i Austryi $1^1/_2$ flor., w innych krajach cena prenumeracyjna z doliczeniem odnośnego portoryum. — Biuro redakcyi przy ulicy Seminaryjskiéj Nr. 2. — Rękopisma nadsyłane Redakcyi, jeśli nie zostaną zużyte, zwracają się na żądanie. — Listy do Redakcyi winny być frankowane.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

LEONIS

DIVINA PROVIDENTIA PAPAE XIII

LITTERAE ENCYCLICAE

QUIBUS EXTRAORDINARIUM IUBILAEUM INDICITUR

VENERABILIBUS FRATRIBUS PATRIARCHIS PRIMATIBUS ARCHIEPISCOPIS EPISCOPIS ALIISQUE LOCORUM ORDINARIIS GRATIAM ET COMMUNIONEM CUM APOSTOLICA SEDE HABENTIBUS

LEO PP. XIII.

VENERABILES FRATRES

SALUTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM.

Quod auctoritate Apostolica semel jam atque iterum decrevimus, ut annus sacer toto orbe christiano extra ordinem ageretur, oblatis bono publico caelestium munerum thesauris, quorum est in Nostra potestate dispensatio, idem placet in annum proximum, Deo favente, decernere. — Cuius utilitas rei fugere vos, Venerabiles Fratres, nequaquam potest gnaros temporum ac morum: sed quaedam singularis ratio facit, ut in hoc consilio Nostro maior, quam fortasse alias, inesse opportunitas videatur. — Nimirum cum de civitatibus superiore epistola Encyclica docuerimus, quanti intersit, eas ad veritatem formamque christianam propius accedere, intelligi iam licet quam sit huic ipsi proposito Nostro consentaneum dare operam, quibuscumque rebus possumus, ut vel excitentur homines ad christianas virtutes, vel revocentur. Talis est enim civitas, qualis populorum fingitur moribus: et quemadmodum aut navigii aut aedium bonitas ex singularum pendent bonitate aptaque suis locis collocatione partium, eodem fere modo rerum cursus publicarum rectus et sine offensione esse non potest, nisi rectam vitae cives consequantur viam. Ipsa disciplina civilis, et ea omnia quibus vitae publicae constat actio, nonnisi auctoribus hominibus nascuntur, intereunt: homines autem suarum solent opinionum morumque expressam imaginem iis rebus affingere. Quo igitur eis praeceptis Nostris et imbuantur penitus animi, et, quod caput est, quotidiana vita singulorum regatur, enitendum est ut singuli inducant animum christiane sapere, christiane agere non minus publice quam privatim.

Atque in ea re tanto major est adhibenda contentio, quanto plura impendent undique pericula. Non enim exiguam partem magnae illae patrum nostrorum virtutes cessere: cupiditates, quae per se vim habent maximam, maiorem licentia quaesiverunt: opinionum insania, nullis aut parum aptis compressa frenis, manat quotidie longius: ex iis ipsis, qui recte sentiant, plures praepostero quodam pudore deterriti non audent id quod sentiunt libere profiteri, multoque minus reipsa perficere: deterrimorum vis exemplorum in mores populares passim influit: societates hominum non honestae, quae a Nobismetipsis alias designatae sunt, flagitiosarum artium scientissimae, populo imponere, et quotquot possunt, a Deo, a sanctitate officiorum, a fide christiana abstrahere atque abalienare contendunt.

Tot igitur prementibus malis, quae vel ipsa diuturnitas maiora facit, nullus est Nobis praetermittendus locus, qui spem sublevationis aliquam afferat. Hoc consilio et hac spe sacrum Iubilaeum indicturi sumus, monendis cohortandisque quotquot sua est cordi salus, ut colligant paullisper sese, et demersas in terram cogitationes ad meliora traducant. Quod non privatis solum, sed toti futurum est reipublicae salutare, propterea quod quantum singuli profecerint in animi perfectione sui, tantundem honestatis ac virtutis ad vitam moresque publicos accedet.

Sed optatum rei exitum videtis, Venerabiles Fratres, in opera et diligentia vestra magnam partem esse positam, cum apte studioseque populum praeparare necesse sit ad fructus, qui propositi sunt, rite percipiendos. — Erit igitur caritatis sapientiaeque vestrae lectis sacerdotibus id negotium dare, ut piis concionibus ad vulgi captum accommodatis multitudinem erudiant, maximeque ad poenitentiam cohortentur, quae est, auctore Augustino, *bonorum et humilium fidelium poena quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes: dimitte nobis debita nostra* (Epist. 108). Poenitentiam, quaeque pars eius est, voluntariam corporis castigationem non sine caussa primo commemoramus loco. Nostis enim morem saeculi: libet plerisque delicate vivere, viriliter animoque magno nihil agere. Qui cum in alias incidunt miserias multas, tum fingunt saepe caussas, ne salutaribus Ecclesiae legibus obtemperent, onus rati sibi gravius, quam tolerari possit, impositum, quod vel abstinere certo ciborum genere, vel ieiunium servare paucis anni diebus iubeantur. Hac enervati consuetudine, mirum non est si sensim totos se cupiditatibus dedant maiora poscentibus. Itaque lapsos aut proclives ad mollitiam animos consentaneum est ad temperantiam revocare: propterea que qui ad populum dicturi sunt, diligenter et enucleate doceant, quod non modo Evangelica lege, sed etiam naturali ratione praecipitur, imperare sibimetipsi et domitas habere cupiditates unumquemque oportere: nec expiari, nisi poenitendo, posse delicta. — Et huic, de qua loquimur, virtuti, ut diuturna permaneat, non inepte consultum fuerit, si rei stabiliter institutae quasi in fidem tutelamque tradatur. Quo id pertineat, facile, Venerabiles Fratres, intelligitis: illuc scilicet, ut sodalium Franciscalium ordinem Tertium, quem *saecularem* nominant, in Dioecesi quisque vestra tueri et amplificare perseveretis. Profecto ad conservandum alendumque poenitentiae in christiana multitudine spiritum, plurimum omnino valitura sunt exempla et gratia *Francisci Assisiensis* patris, qui cum summa innocentia vitae tantum coniunxit studium castigandi sui, ut Iesu Christi crucifixi imaginem non minus vita et moribus, quam impressis divinitus signis retulisse videatur. Leges eius Ordinis, quas opportune temperavimus, longe sunt ad perferendum leves: momentum ad christianam virtutem habent non leve.

Deinde vero in his privatis publicisque tantis necessitatibus, cum tota spes salutis utique in patrocinio tutelaque Patris caelestis consistat, magnopere vellemus, studium precandi constans et cum fiducia coniunctum reviviscere. — In omni magno christianae reipublicae tempore, quoties Ecclesiae usuvenit, ut vel externis periculis, vel intestinis premeretur incommodis, praeclare maiores nostri, sublatis in caelum suppliciter oculis, docuerunt, qua ratione et unde lumen animi, unde vim virtutis et apta temporibus adiumenta petere oporteret. Inhaerebant enim penitus in mentibus illa Iesu Christi praecepta, *petite et dabitur vobis* (Matth. VII, 7); *oportet semper orare et non deficere* (Luc. XVIII, 1). Quibus resonat Apostolorum vox: *sine intermissione orate* (1 Thessal. V, 17): *obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus* (I Timoth. II, 1). Quam ad rem non minus acute quam vere illud Ioannes Chrysostomus scriptum per similitudinem reliquit: quo modo homini, cum nudus idemque egens rebus omnibus suscipiatur in lucem, manus natura dedit, quarum ope res ad vitam necessarias sibi compararet; ita in iis, quae sunt supra naturam, cum nihil per se ipse possit, largitus est Deus orandi facultatem, qua ille sapienter usus, omnia quae ad salutem requiruntur, facile impetraret. — His ex rebus singuli statuite, Venerabiles Fratres, quam sit gratum et probatum Nobis studium vestrum in provehenda sacratissimi *Rosarii* religione his praesertim proximis annis, Nobis auctoribus, positum. Neque est silentio praetereunda pietas popularis, quae omnibus fere locis videtur in eo genere excitata: ea tamen ut magis inflammentur ac perseveranter retineatur, summa cura videndum est. Idque si insistimus hortari, quod non semel idem hortati sumus, nemo mirabitur vestrum, quippe qui intelligitis, quanti referat, *Rosarii Marialis* apud christianos florere consuetudinem, optimeque nostis, eam esse huius ipsius spiritus precum, de quo loquimur, partem et formam quamdam pulcherrimam, eamdemque convenientem temporibus, usu facilem, utilitate uberrimam.

Quoniam vero Iubilaei prior et maximus fructus, id quod supra indicavimus, emendatio vitae et virtutis accessio esse debet, necessariam nominatim censemus eius fugam mali, quod ipsis superioribus litteris Encyclicis designare non praetermisimus. — Intestina intelligimus ac prope domestica nonnullorum ex nostris dissidia, quae caritatis vinclum, vix dici potest quanta cum pernicie animorum, solvunt aut certe relaxant. Quam rem ideo rursus commemoravimus hoc loco apud vos, Venerabiles Fratres, ecclesiasticae disciplinae mutuaeque caritatis custodes, quia ad prohibendum tam grave incommodum volumus vigilantiam auctoritatemque vestram perpetuo esse conversam. Monendo, hortando, increpando date operam, ut omnes *solliciti sint servare unitatem spiritus in vinculo pacis*, utque redeant ad officium, si qui sunt dissidiorum auctores, illud in omni vita cogitantes, Unigenitum Dei Filium in ipsa supremorum appropinquatione cruciatuum nihil a Patre contendisse vehementius, quam ut inter se diligerent, qui crederent aut credituri essent in eum, *ut omnes unum sint, sicut tu Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint* (Jo. XVII, 21).

Itaque de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Apostolorum Petri et Pauli auctoritate confisi, ex illa ligandi atque solvendi potestate, quam Nobis Dominus licet indignis contulit, universis et singulis utriusque sexus Christi fidelibus plenissimam peccatorum omnium indulgentiam, ad generalis Iubilaei modum, concedimus, ea tamen conditione et lege, ut intra spatium anni proximi MDCCCLXXXVI haec, quae infra scripta sunt, effecerint.

Quotquot Romae sunt cives hospitesve Basilicam Lateranensem, item Vaticanam et Liberianam *bis* adeant: ibique aliquandiu pro Ecclesiae catholicae et huius Apostolicae Sedis prosperitate et exaltatione, pro extirpatione haeresum omniumque errantium conversione, pro christianorum Principum concordia ac totius fidelis populi pace et unitate, secundum mentem Nostram pias ad Deum preces effundant. Iidem duos dies esurialibus tantum cibis utentes ieiunent, praeter dies in quadragesimali indulto non comprehensos, aut alias simili stricti iuris ieiunio ex praecepto Ecclesiae consecratos: praeterea peccata sua rite confessi sanctissimum Eucharistiae sacramentum suscipiant, stipemque aliquam pro sua quisque facultate, adhibito in consilium Confessario, in aliquod pium conferant opus, quod ad propagationem et incrementum fidei catholicae pertineat. Integrum unicuique sit, quod malit, optare: duo tamen designanda nominatim putamus, in quibus erit optime collocata beneficentia, utrumque, multis locis, indigens opis et tutelae, utrumque civitati non minus quam Ecclesiae fructuosum; nimirum *privatas puerorum scholas* et *Seminaria Clericorum.*

Ceteri vero omnes extra Urbem ubicumque degentes tria templa, a vobis, Venerabiles Fratres, aut a vestris Vicariis seu Officialibus, aut de vestro eorumve mandato ab iis qui curam animarum exercent designanda, *bis*, vel, duo tantum si templa fuerint, *ter*, vel, si unum, *sexies*, dicto temporis intervallo adeant; item alia opera omnia, quae supra commemorata sunt, peragant. Quam indulgentiam etiam animabus, quae Deo in caritate coniunctae ex hac vita migraverint, per modum suffragii applicari posse volumus. Vobis praeterea potestatem facimus, ut Capitulis et Congregationibus tam saecularium quam regularium, sodalitatibus, confraternitatibus, universitatibus, collegiis quibuscumque memoratas Ecclesias processionaliter visitantibus, easdem visitationes ad minorem numerum pro vestro prudenti arbitrio reducere possitis.

Concedimus vero ut navigantes et iter agentes, ubi ad sua domicilia, vel alio ad certam stationem sese receperint, visitato *sexies* templo maximo seu parochiali, ceterisque operibus, quae supra praescripta sunt, rite peractis, eamdem indulgentiam consequi queant. — Regularibus vero personis utriusque sexus, etiam in claustris perpetuo degentibus, nec non aliis quibuscumque tam laicis, quam ecclesiasticis, qui carcere, infirmitate corporis, aut alia qualibet iusta caussa impediantur, quominus memorata opera, vel eorum aliqua praestent, concedimus, ut ea Confessarius in alia pietatis opera commutare possit, facta etiam potestate dispensandi super Communionem cum pueris nondum ad primam Communionem admissis. Insuper universis et singulis Christi fidelibus, tam laicis quam ecclesiasticis, saecularibus ac regularibus cuiusvis Ordinis et Instituti, etiam specialiter nominandi, facultatem concedimus, ut sibi ad hunc effectum eligere possint quemcumque presbyterum Confessarium tam saecularem quam regularem ex actu approbatis: qua facultate uti possint etiam Moniales, Novitiae, aliaeque mulieres intra claustra degentes, dummodo Confessarius approbatus sit pro monialibus. — Confessariis autem, hac occasione et durante huius Iubilaei tempore tantum, omnes illas ipsas facultates largimur, quas largiti sumus per litteras Nostras Apostolicas *Pontifices maximi* datas die XV mensis Februarii anno MDCCCLXXIX, iis tamen omnibus exceptis, quae in eisdem litteris excepta sunt.

Ceterum summa cura studeant universi magnam Dei parentem praecipuo per id tempus obsequio cultuque demereri. Nam in patrocinio sanctissimae Virginis a *Rosario* sacrum hoc Iubilaeum esse volumus: ipsaque adiutrice confidimus, non paucos futuros, quorum animus detersa admissorum labe expietur, fideque, pietate, iustitia non modo

in spem salutis sempiternae, sed etiam in auspicium pacatioris aevi renovetur.

Quorum beneficiorum caelestium auspicem paternaeque Nostrae benevolentiae testem vobis, et Clero populoque universo vestrae fidei vigilantiaeque commisso apostolicam Benedictionem peramanter in Domino impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum, die XXII Decembris anno MDCCCLXXXV, Pontificatus Nostri Octavo.

LEO PP. XIII.

Pokusy przeciw wierze
przed trybunałem pokuty.

1. „Nikt na ziemi nie jest wolny od pokus, ilekroć jedna ustąpi, z pewnością drugiéj można oczekiwać“, powiedział św. Bernard (in ps. *Qui habitet*, ser. 5). Kierownik dusz nie może na nie zamykać oka. Są prawda pokusy, na które człowiek nie zezwala, i te nie są grzechem, a dla tego też nie są ani koniecznym ani wystarczającym przedmiotem spowiedzi, o ile chodzi o rozgrzeszenie; nie idzie przecież zatem, aby ich penitent nie potrzebował nigdy odsłaniać spowiednikowi. Kapłan zasiada w konfesyonale nie tylko jako sędzia, lecz i jako kierownik dusz, nauczyciel i lekarz; i z tego tytułu może mu penitent przedstawić te pokusy, ilekroć słuszny do tego ma powód. Wyznanie takie może w ogóle służyć za akt pokory i może też dopomódz człowiekowi do rozjaśnienia wątpliwości i usunięcia skrupułów, jakie pod tym względem nieraz niepokoją sumienie. Mogą przecież zachodzić i okoliczności, w których penitent ma obowiązek wyjawienia spowiednikowi swemu pokus, na które nie zezwolił, a mianowicie takich, które częściéj nacierają na duszę i dla tego tem niebezpieczniejszemi się być wydają, że dusza nie wie zwykle, co roztropność chrześciańska pod ich względem radzi i nakazuje. Bo i chociażby raz jeden i drugi była tak szczęśliwą, że nie upadła pod ich naciskiem, to przecież może do tyla niebezpieczeństwo jéj zagrażać, że przy częstszem na nią nacieraniu mogłaby im dać folgę, zwłaszcza jeżeli z walk dawniejszych ma sobie cobądź najmniejszego do zarzucenia. Dla tego też może się sumienie domagać rady mądrego i pobożnego dusz kierownika, aby się zupełnie zabezpieczyć przed ponownemi napaściami. Spowiednik znów winien na takie wypadki szczególniejszą zwracać uwagę, bo zwycięstwo nad pokusą albo upadek i klęska spoczywają po części w jego rękach. Dla tego winien wysłuchać skargi dusz takiemi pokusami trapionych z ojcowską prawdziwie miłością i cierpliwością, zachęcić do walki z wszelką ufnością w Bogu i pouczyć, jak się tę walkę podejmuje, aby módz odnieść zwycięztwo. Nawet i wtenczas, kiedy jest wielki konkurs i ścisk przy konfesyonale, nie wolno pomijać mu w pospiechu takich skarg, ale z rozwagą powinien ich wysłuchać i dać odpowiednią naukę. Zręczny spowiednik będzie i wtenczas umiał zwięźle i treściwie, chociaż krótko przemówić do duszy, jak w ogóle w tym razie zawsze krótko i stanowczo przemawiać i decydować mu trzeba.

Gdzie z pewnością nastąpiło zezwolenie na pokusę i dusza ciężkim splamiła się grzechem, tam ciąży na penitencie obowiązek wyjawienia tego na spowiedzi. Z pokusy saméj w sobie nie potrzebuje penitent się spowiadać; jednakże mogą zachodzić przypadki, w których postanowienie nie grzeszenia więcéj zamyka w sobie obowiązek wyjawienia spowiednikowi pokusy, któréj penitent uległ, a mianowicie wtenczas, kiedyby penitent inaczéj nie mógł poznać środków potrzebnych do uchronienia się od powtórnego upadku ze względu na tę pokusę. Z drugiéj znów strony może i spowiednik uznać konieczność zbadania penitenta co do pokusy, któréj uległ, mianowicie wtenczas, kiedy pokusa zostaje w ścisłym związku z najbliższą okazyą do grzechu. Cóż bowiem pomoże przekonywać grzesznika, że grzechu powinien unikać, jeżeli się źródła nie zatamuje, z którego pochodzą gwałtowne owe pokusy, którym penitent zwykł ulegać? A jak często stoi w obec nich grzesznik bezradny, kiedy im już uległ? Szczególniejsze niebezpieczeństwo, w którem znajduje się penitent, wymaga szczególniejszego pouczenia i dla tego powinien spowiednik zbadać dokładnie rodzaj pokusy, jeżeli od razu poznać jéj nie może.

Są też pokusy, których penitent nie rozumie dokładnie, nie pojmuje jako takich, i te są właśnie dla tego tem niebezpieczniejsze aniżeli pierwsze, o których mówiliśmy. Jakże często zdarza się w życiu duchowem, że się to uważa za rzecz obojętną, albo niewinną, albo może i za dobre natchnienie, pod czem z pewnością dusza upadnie, jeżeli dość rychło upadkowi się nie zapobiegnie? W tym razie potrzeba tu duszy światłéj rady spowiednika i pouczenia, zbadania jéj dokładnego, odsłonienia niebezpieczeństwa i wskazania drogi wyjścia z nieznośnego i przykrego położenia.

2. Wszystko to, cośmy aż dotąd ogólnie wypowiedzieli o pokusach, można zastósować najzupełniéj do pokus przeciw wierze, na które spowiednik szczególniejszą winien zwracać uwagę, gdyż tu chodzi o napaść szatana na fundament, podstawę duchowego życia. Wiara jest pierwszym krokiem do Boga, podstawą nadziei, korzeniem miłości św. i wszystkich dobrych uczynków, jak mówi Augustyn św.; jest „początkiem sprawiedliwości, pobożności, podstawą religii“, wedle orzeczenia św. Chryzostoma; ona „przynosi ślepym światło, chorym uzdrowienie, grzesznikom ratunek“; jest jednem słowem podstawą i początkiem życia chrześciańskiego. I gdyby miało się udać szatanowi podkopać kamień węgielny wiary i poruszyć, zachwiałby się w rychle i runąłby z nią cały gmach chrześciaństwa. Dla tego jeżeli w ogóle ma spowiednik obowiązek osłonić płaszczem opieki penitenta, na którego straszne biją pokusy i rękę mu podać, aby wyrwać go z toni, to powinien szczególniéj stanąć mu do pomocy i stać mu się jasną pochodnią, kiedy biją na niego pokusy przeciw wierze, tem bardziéj i więcéj, że jeżeli od razu im się czoła nie stawi, one tem łatwiéj wedrą się w serca kryjówki i ogarną tak wolą, że od razu chwiać się pocznie człowiek i łatwo da im posłuch — na wielką szkodę dla duchowego życia. A jeżeli kiedy, to dziś, wszystko, zdaje się, sprzysięgło się na skarb wiary w sercach ludzkich i szatan już nie do serc tylko wyższych, ale i do maluczkich pukać poczyna, aby zaniepokoić, wątpliwość obudzić a potem zachwiać we wierze. Wiara ma tylu dzisiaj nieprzyjaciół, że ze wszystkich zakątków w nią biją: nauka, sztuki, prasa i życie publiczne, wymierzyły ostre przeciw niéj pociski i wypowiedziały walkę zaciętą. Ztąd tyle pokus przeciw wierze dziś dla tych, co jeszcze wierzą, a o tyle one są niebezpieczniejsze, że raz w téj, to znów w innéj postaci stawają przed duszą, że nie ustają w pociskach swoich, podbechtują pychę, namiętnościom schlebiają i pozorem dobrego się osłaniając, zwodzą łatwo prostodusznych. W zatrutem powietrzu oddychać i żyć jest trudno, niepodobna się nie zatruć; w atmosferze niewiary bezustannie się obracać i wynieść z niéj potem jeszcze lampę płonącą żywem światłem, prawie jest niepodobną. I nie miałożby tu być potrzeby doświadczonego lekarza, któryby okiem wprawnem po tych lub owych znakach od razu dojrzał chorobę i już w początkach ją zmierzył i osądził, zanim by jeszcze całą ogarnęła duszę?

3. Jeżeli spowiednik chce skutecznie dopomódz duszom walczącym z pokusami przeciw wierze, to powinien przedewszystkiem obejrzyć się za źródłem, z którego płyną po-

kusy, aby je zatamować, zamknąć dla duszy. Kto np. bez potrzeby rozczytuje się w pismach jawnie wiarę zaczepiających, kto chętnie i wiele obcuje z ludźmi wierze i Kościołowi wręcz przeciwnymi i dla tego wielu trapiony jest pokusami przeciw wierze i wiele walczyć musi z rozlicznemi wątpliwościami przeciw niéj się nasuwającemi, temu musi spowiednik przypomnieć zasadę: „kto kocha niebezpieczeństwo, ten w niem ginie“ i nie może go oczywiście wpierw rozgrzeszyć, dopóki pism nie odrzuci, związków nie zerwie. Ten też przykład wskazuje wyraźnie, jak ważną dla spowiednika jest rzeczą, aby poznał źródła, z których płyną pokusy.

Źródła te mogą być wewnętrzne i zewnętrzne. Do pierwszych należą prócz chorobliwego usposobienia duszy, skrupulatnego umysłu i chorobliwéj fantazyi, pycha z wszystkiemi odcieniami: jako superbia perfecta, imperfecta, chęć podobania się, próżność, nadto duchowe lenistwo, ignorancya politowania już godna i serce na grzechy zupełnie wylane. Każdy grzech ciężki sprowadza wielkie niebezpieczeństwa na wierzące serce, szczególniejsze zaś niebezpieczeństwo wiąże się z grzechem nałogowym, a przedewszystkiem z grzechem nieczystości. Królową wszystkich grzechów jest pycha, ale niewiary i herezyi jest ona matką i dla tego źródłem pokus przeciw wierze. I nie może być inaczéj, boć wiara jako poddanie ludzkiego rozumu pod Boską powagę, jest w istocie swojéj pokorą. Jeżeli Bóg sam powiedział: „pysznym sprzeciwia się Bóg, pokornym daje swą łaskę“, i jeżeli tak Bóg sam rozrządził, byśmy go prosili o łaskę wiary, to jakże może o nią go prosić, może uznać nieudolność swoją, kto dumnego jest serca, kto nie umie w pokorze zatęsknić za prawdą i łaską w Chrystusie? Czy może ten, kto sam sobie wystarcza i mniema, że wszystko sam najlepiéj rozumie, mieć serce otwarte i gotowe na łaskę?

Do zewnętrznych pokus przeciwko wierze należą te, któremi nieprzyjaciel naszego zbawienia wedle zrządzenia Bożego wiernych niepokoi. Kto zna Pismo św. i powszechną ciągłą tradycyą Kościoła, ten zrozumie dobrze, co mamy tu na myśli. My widzimy tu świat z całym arsenałem szatańskich pocisków, ludzkość odwróconą od objawienia chrześciańskiego a wyznającą pogańskie zasady i nauki, goniącą za jakąś przewrotną oświatą, obcowanie z osobami tchnącemi nienawiścią dla wiary, albo co najmniéj dla niéj obojętnemi, czytanie pism, które już to otwarcie, już też skrycie, pośrednio lub bezpośrednio rozszerzają truciznę niewiary i herezyi.

Różne te źródła pokus przeciw wierze otwierają się dla człowieka już to z jego winą, już też i bez winy, mogą być dobrowolne pośrednio i bezpośrednio, a że różnica ta wielkiéj jest wagi, dla tego zwracamy na nią uwagę w kilku choćby słowach.

4. Bywają pokusy, do których człowiek ani pośrednio ani bezpośrednio się nie przyczynił i w obec których jest bez wszelkiéj winy. Są bowiem osoby, które w sercu pełne są wiary i pobożności, chętnym umysłem zwracają się ku wierze jako dobru po nad wszelką cenę sięgającemu, gotowi są żyć podług wiary, coraz bardziéj się w niéj wzmagać i wszelką dla niéj ponieść ofiarę; w tem świętem usposobieniu unikają wszystkiego, coby wiarę mogło na szwank narazić, a mimo to za dopuszczeniem Bożem bywają trapieni pokusami przeciw wierze bądź ogólnie, bądź też co do pojedyńczych artykułów wiary. Św. Wincenty à Paulo, św. Franciszek Salezy wielkimi byli świętymi, a nie byli wolni od tych pokus. I na łożu śmiertelnem rzucał szatan pociski w tym kierunku we wielkie dusze wielkich Świętych. Bóg dopuszcza takie pokusy, aby się sludzy jego hartowali we walce i mężnieli we wielkiéj cnocie wiary i przymnażali sobie zasług w koronie żywota na wieczne szczęście. „Jako się bowiem twierdzę bardziéj wzmacnia w tę stronę, z któréj oczekuje się ataku nieprzyjacielskiego, tak i te dobre dusze potężnieją właśnie w téj cnocie, w którą szatan szczególniéj bije, przez stanowczy i ciągły opór, który stawiają przeciwnikowi zbawienia.“ To właśnie należy do wielkości chrześciańskiéj, aby fundament życia chrześciańskiego stał jako skała, przeciw któréj bramy piekła nie przemogą i aby dusza nie chwiała się we wierze, chociażby ze wszystkich stron uderzały o nią pociski.

Jeżeli tedy widzi dusz kierownik, że penitent jego nie dał żadnéj pobudki do tych myśli przeciw wierze albo do wątpliwości, a że myśli te lub wątpliwości niepokoją sumienie jego i że dla tego odpycha je od siebie, to ma w tem znak, że tu nie ma grzechu przeciw wierze albo przeciw obowiązkowi wzmacniania się we wierze, ale jest tylko dopuszczenie Boże, na którem rozwijać się ma w duszy kwiat wiary i gromadzić się zasługi. Spowiednika tedy rzeczą tu będzie, pouczyć przedewszystkiem penitenta o ważności tych dopuszczeń Bożych, bo tu potrzeba penitentowi jasnego zrozumienia, ażeby nabrał odwagi do stawiania oporu, a nie poddawał się skrupułom, małoduszności i zwątpieniu. Niech mu zwróci tu uwagę, że najlepiéj zwyciężyć te pokusy pogardą, a jeżeli częściéj się one powtarzają albo gwałtowniéj nacierają, natenczas niech doradzi penitentowi, aby w tych chwilach wzbudzał akty wiary, westchnienia strzeliste o łaskę wiary i zwycięztwa nad pokusą. Bo wiara jest z istoty swojéj łaską Boga, a kto w pokusie w wiarę bijącéj do Boga się ucieka, ten stawa przed nim jakoby ubrany w szatę pokory, a „pokornym daje Bóg łaskę.“ Na poparcie tego niech posłuży następujący przykład, wyjęty z żywota kapłana, który opowiadał o sobie: „Byłem wtenczas kandydatem teologii, kiedy uderzyły na mnie straszne pokusy przeciw wierze w obecność P. Jezusa w Najśw. Sakramencie. Powtarzały się one dość często, a ja, aby je obalić, rozczytywałem się o tym przedmiocie w dziełach najsławniejszych teologów i rozważałem w sercu wszystko, co przemawiało za tym dogmatem. Powody przemawiały mi do serca, ale pokusy nie ustawały; z coraz większą natarczywością wciskał się szatan do méj duszy. Udawałem się tedy do spowiedzi po kilka razy i kilku spowiednikom objawiłem walki moje. Każdy podał mi lekarstwo i każdego rady przyjmowałem, ale to wszystko nic nie pomagało. W końcu znalazłem kapłana wielkiego serca i wielkiéj nauki, ks. dr. Windischmana. Ten polecił mi, abym się upokorzył przed Bogiem, wzbudzał pojedyncze akty wiary i łączył z niemi krótkie westchnienia, akty strzeliste o łaskę wiary. Poszedłem za tą radą i Bóg rzeczywiście wnet dopomógł mi do zwycięztwa.“

Te pokusy biją nieraz z taką gwałtownością w duszę, że biedna mogłaby się pomieszać zupełnie, gdyby chciała zawsze każdéj odpowiadać aktami wiary. Dla tego nie potrzeba ich bezustannie w sobie wzbudzać; wystarczy to duszy, jeżeli raz lub drugi wzbudzi taki akt w sobie rzeczywiście, gdyż to wzbudzenie trwa wirtualnie tak długo, dopóki go się nie odwoła, nie cofnie. Można też zwrócić penitentowi na to uwagę, że dobrze jest wpośród tych pokus użyć zewnętrznego znaku, jako widzialnéj protestacyi przeciw takim myślom, która mniéj wstrząsa duszą aniżeli protestacye częściéj w słowach powtarzane. Św. Wincenty à Paulo kładł w chwilach takich pokus rękę na piersi na znak, że serce jego z uszanowania dla powagi Boskiéj dalekie jest od tych pokus. Czemu nie pójść tu za Świętym i nie czynić tego mianowicie na łożu boleści, kiedy pokusy silniéj uderzają o duszę?

Reguły powyższe tak są ogólne, że je i do skrupulatów można zastósować, chociaż nie wystarczają one dla nich, gdyż z pokusą łączy się u nich zwykle obawa, że sami je wywołali. Tu niech spowiednik pyta się o przyczyny, dla których mniema penitent, że sam jest przyczyną tych po-

kus przeciw wierze. Jeżeli się z odpowiedzi przekona, że obawy są płonne i nie mają podstawy, niech oświadczy krótko i stanowczo penitentowi, że się myli widocznie i niech zażąda, aby do tych skrupułów nie przywięzywał znaczenia i aby nigdy o tem nie wspominał w żadnéj spowiedzi; niech mu powie, że Bóg tego żąda, aby penitent dręczony skrupułami słuchał w pokorze spowiednika przez Boga mu postawionego, bo inaczéj nie odzyska spokoju, ale będzie się wikłał w coraz większe skrupuły. Jeżeli penitent skrupulatny myśli, że zezwolił na pokusy przeciw wierze, można go się zapytać, czy wie to z pewnością i czy może to nawet poprzysiądz. Jeżeli odpowiedź wypadnie przecząco, natenczas można u skrupulata przypuścić, że nie zezwolił, a można mu powiedzieć, że nie potrzebuje nigdy wspominać o tem w konfesyonale, jeżeli nie wie z pewnością i nie może poprzysiądz, że na pokusę zezwolił. Może on i tu się mylić, ale jeżeli to wszystko dzieje się bona fide, natenczas jest spowiedź, jeżeli nie materyalnie, to z pewnością formalnie zupełna, a to wystarcza, jak uczą najznakomitsze powagi.

Kwestye teologiczne.

Violatio censurae. Pod tym tytułem znajdujemy w *Linzer Quartalschrift* wyjaśnienie dokładne na przypadku praktycznym, kiedy kapłan ekskomunikowany ściąga na siebie przez wypełnianie funkcyi duchownych irregularitas. Znajomość tego przedmiotu może się przydać niejednemu z szanownych czytelników.

Dwóch kapłanów podpadło pod ekskomunikę. Jeden Vitandus został ekskomunikowany publicznie i jako taki jest znany. Drugi Toleratus jest nieznany. Pierwszy jako proboszcz rządowy, lub też starokatolik, odprawia Msze św., każe, Sakramenta udziela i inne kościelne funkcye podejmuje. To samo czyni drugi jako pasterz dusz w katolickiéj parafii. Przez które czynności Vitandus, a którémi Toleratus ściąga na siebie irregularitas?

Naprzód zauważyć trzeba, że wprawdzie irregularitas jest przeszkodą do przyjęcia lub wykonywania ordo, lecz że tylko irregularitas ex delicto jest zarazem karą. Jako taka spadać może podobnie jak cenzura tylko za występek, który jest grzechem śmiertelnym, a nadto, z wyjątkiem irregularitas ex homicidio, nieznajomość kościelnego zakazu i kary, jeśli nie jest crassa lub supina, od irregularitas uwalnia.

Do tych występków, za które spada irregularitas, należy pogwałcenie danego cenzurowanemu zakazu wykonywania ordo: Violatio censurae. Pogwałcenie to jest przekroczeniem interdictum i wykonywaniem ordo przez suspendowanego lub ekskomunikowanego, czy jest vitandus, czy tylko toleratus; chyba że dzieje się to z rzeczywistéj konieczności, albo że toleratus proszony jest o to przez wiernych. Nie chodzi zatem o wykonywanie jurysdykcyi, lecz ordo i to ordo major, który solemniter się wykonuje (Lehmkuhl 1009. 1. i 1008. 2. — Suarez *de censuris* disp. 12 s. 2; disp. 42 s. 5) tj. wykonuje się taka czynność, do któréj ważności ordo jest konieczny, jak np. do konsekracyi Mszy św., albo też, w razie gdy nie chodzi o ważność, właściwą jest czynnością jakiemu ordo major i w uroczysty sposób się odbywa i tylko przez odnośny ordo wykonywaną być może, jak np. śpiewanie ewangelii w stule przez dyakona i z manipularzem przez subdyakona. Każda taka czynność zakazana jest cenzurowanemu pod ciężkim grzechem (Praeceptum obligans sub poena irregularitatis intelligitur etiam obligare sub mortali. S. Alf. VII 348) i pociąga zawsze za sobą irregularitas, chociażby nawet, jak administracya niektórych Sakramentów, była nieważna.

Jeżeli więc w danym razie tak Vitandus jak Toleratus ma kazanie, to dla tego nie popada żaden z nich w irregularitas, gdyż kazaniem nie wykonywa się ordo, lecz jurysdykcyą, albowiem za pozwoleniem biskupa kazać może także i nieświęcony. To samo powiedzieć trzeba o asystencyi proboszcza przy ślubach. Ponieważ contrahentes są ministri Sacramenti, obecność proboszcza jest tylko aktem jurysdykcyi. Asystencya ta może być zupełnie bierna, oddzielna od pobłogosławienia oblubieńców, coby było wykonaniem ordo. Również i przy chrzcie ani Vitandus ani Toleratus nie ściągają na siebie irregularitas, gdyż do ważności tego aktu nie potrzeba ordo, bo i świeccy chrzcić mogą ważnie, nie jest to zatem solemne ordinis exercitium. Inaczéj jednak ma się rzecz z ceremoniami Chrztu św., są bowiem one jak i błogosławieństwo małżeńskie wykonaniem ordo (cfr. Lehmkuhl 890. 2). Do téj kategoryi należy także święcenie świec w Matkę B. Gromniczną, popiołu w Środę Popielcową, palm w Palmową niedzielę, święcenie wody i pokrapianie ludu wodą święconą, jeśli się to odbywa wedle kościelnego rytu, tj. w kościelnych aparatach i z modlitwami kościelnemi (Suarez de censuris), daléj kościelne egzekwie, wystawienie Najśw. Sakramentu (Lehmkuhl 890. 2), rozdawanie Komunii św. w kościele i chorym (Suarez de censuris D. XI s. 3). Wszystkie te i podobne czynności należą do ordo i wykonują się solemniter. Również wykonywanie każdéj pojedynczéj czynności z wymienionych powyżéj jest dla cenzurowanego ciężkim grzechem (Lehmkuhl 890. 2), gdyż o ignorancyi zakazu i karze nie może zwyczajnie być mowy. Z wyjątkiem często zachodzić mogącego przypadku, że Toleratus o funkcye duchowne bywa proszony, albo że ich bez narażenia swego dobrego imienia opuścić nie może, nie ma żadnego powodu uniewiniającego; tym mniéj zaś przypuścić można o Vitandusie, aby powody przez Kościół uznane za konieczne, uniewiniały jego funkcye. Obydwaj zatem z wyjątkiem przypadku wspomnionego dotyczącego Toleratusa, ściągają na siebie irregularitas.

To samo powiedzieć trzeba o odprawianiu Mszy św. i administrowaniu Sakramentów, gdyż i słuchanie spowiedzi nie mniéj jest wykonywaniem ordo, jak jurysdykcyi. Co do Sakramentów jednak zauważyć należy, że gdy chodzi o umierających nie tylko Toleratus lecz i Vitandus, w braku innego kapłana, Sakr. Pokuty administrować może. W razie wątpliwości, czy umierający ważnie ten Sakrament przyjął, może mu także Komunią św. i Ostatnie Namaszczenie udzielić. A nawet w ogóle probabiliter wolno mu jeden z tych dwóch Sakramentów udzielić (Gury Comp. II 960 not). Mówimy tu tylko o tem, o ile kapłańskie funkcye ze względu na irregularitas są dozwolone, a nie o winie moralnéj lub nieważności tych funkcyi, dokonanych przez ekskomunikowanych kapłanów.

W końcu wspominamy jeszcze, że upoważnienie do rozgrzeszenia od cenzur różni się od upoważnienia do dyspensowania od irregularitas. Jeżeli udzielone zostało pierwsze, to i drugie wspomniane być winno; gdy ktoś obydwie władze otrzymał, to korzystając z nich, musi mieć intencyą dyspensowania od irregularitas. We wniosku o dyspensę od irregularitas wspomnieć należy, czy kapłan odnośny obok ekskomuniki nie popadł w inną jeszcze cenzurę np. suspensę, gdy ordo wykonywał. Również, gdy w tę samą cenzurę np. ekskomunikę, popadł częściéj, trzeba we wniosku wspomnieć, że przez wykonywanie ordo kilkakrotnie popadł w cenzurę (Gury Compend. II 1034).

Wiadomości literackie.

Die Universitäten des Mittelalters bis 1400 von P. Heinrich Denifle, aus dem Predigerorden, Unterarchiwar des hl. Stuhles. Erster Band: Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400. Berlin (Weidmann'sche Buchhandlung) 1885, XLV 814 s. 8°.

Słynny autor, znający tak gruntownie jak nikt średnie wieki, ważnego podjął się dzieła, którego dla niezmiernych trudności nikt się nie imał — przedstawienia krytycznego i źródłowego historyi średniowiecznych uniwersytetów. Istnieją wprawdzie niektóre prace na tem polu, lecz jedne z nich ograniczają się głównie na nomenklaturze, a drugie albo nie krytyczne albo w nieprzyjaznym dla Kościoła św. duchu napisane. Autor nasz rozwodzi się naj-

przód nad znaczeniem i pojęciem (studium, studium universale, universitas, academia, gymnasium) średniowiecznego uniwersytetu i wykazuje, kiedy pojedyńcze nazwy się wyłoniły i obywatelstwo uzyskały. Dotychczas o téj kwestyi bardzo mało kto co wiedział a właśnie z tych różnych nazw średniowiecznego uniwersytetu można sobie jasny obraz rozwoju nauk w średnich wiekach utworzyć (str. 1—37). Następnie mówi autor o powstaniu i rozwoju dwóch najstarszych uniwersytetów, w Paryżu i Bolonii, o tworzeniu korporacyi w tych szkołach, o powstawaniu związków szkolnych i ich stósunkach do gmin miejskich, profesorów, zakładów, a nadto pogląd na studya (gałęzie nauk, liczbę profesorów 14go wieku, przywileje papiezkie itd.) str. 39—218. Szczególny urok ma rozdział następujący: „Powstanie i rozwój innych szkół wyższych w Europie do r. 1400“, gdyż wykazuje, jak Papieże i cesarze, miasta i monarchowie ze sobą rywalizowali w urządzeniu zakładów naukowych, które do najpiękniejszych i największych zjawisk średnich wieków należą. Gdyby wszystkie zamiary były się urzeczywistniły, byłaby Europa do r. 1400 nie mniéj jak 55 uniwersytetów posiadała. W początku 14 wieku było ich 37—39. Następnie opowiada autor historyą każdego pojedyńczego uniwersytetu aż do r. 1400 i to: 1) fałszywie jako uniwersytety nazwanych szkół: w Macerata, Lyon, Brescia, Messyna, Palermo, Vienne, Palma, Reims, Todi, Pistoja, Mantua, Parma; 2) uniwersytetów bez dokumentów erekcyjnych: w Salerno, Oxford, Orleans, Angers, Padwa, Vercelli, Reggio, Modena, Vicenza; 3) uniwersytetów tylko erekcyi papiezkiéj: Rzym, Piza, Ferrara, Tuluza, Montpellier, Avignon, Cahors, Grenoble, Cambridge, Valladolid, Heidelberg, Kolonia, Erfurt, Fünfkirchen, Buda; 4) uniwersytetów z potwierdzeniem monarchów: w Arezzo, Siena, Neapol, Treviso, Orange, Palencia, Salamanca, Sewilla, Lerida, Huesca; 5) uniwersytetów z potwierdzeniem papiezkiem i monarszem: w Perpignan, Lizbona, Coimbra, Perugia, Florencya, Piacenza, Pavia, Praga, Wiedeń, Kraków; 6) uniwersytetów, które do życia nie zostały powołane: Fermo, Werona, Orvieto, Pamiers, Dublin, Walencya, Alcala, Genewa, Lucca. W dalszym rozdziale prostuje autor różne fałszywe zapatrywania, jakie dotychczas o stósunku uniwersytetów do dawniejszych szkół katedralnych klasztornych i miejskich były w obiegu, a następnie o stósunkach uniwersytetów nie włoskich, a w końcu włoskich do szkół dawniejszych. W końcu rozwodzi się autor o przyczynie powstania średniowiecznych szkół wyższych i o udziale duchownéj i świeckiéj władzy przy ich zakładaniu. Dzieło O. Denifla wykazuje dopiero jak niedbale i powierzchownie dotychczas tę ważną część historyi kulturnéj średnich wieków traktowano, a nadto jakie wysilenia czyniły ludy w średnich wiekach, aby dojść do szkół, któreby były centrami i krzewicielami nauki. Główną zasługę przy tworzeniu się uniwersytetów położyli Papieże, bo nie tylko wielka ich część przez Papieży do życia powołana, lecz nadto wiele innych postawili oni na nogi przez wcielanie prebend i beneficyów na dotacyą profesorów. Podczas gdy tom I historyą powstania i zakładania średniowiecznych uniwersytetów się zajmuje, będzie IIgi zawierał zarys organizacyi i konstytucyi tychże uniwersytetów i kolegiów. Trzy następne tomy poświęcone będą wyłącznie uniwersytetowi paryzkiemu. Całe dzieło polega na gruntownych studyach źródłowych i dla tego każde pojedyńcze twierdzenie opiera się na objektywnéj powadze. O ile autorowi było możebnem, porównywał dotychczas wydrukowane źródła z oryginałami i manuskryptami. Dzieło to jest nowym dowodem, że wieki średnie nie były epoką ciemności, lecz wielkiego rozwoju nauki i oświaty.

Mowa Ojca św. do św. Kolegium
w wigilią Bożego Narodzenia.

Nad wszystkie inne są dla Nas miłemi i pocieszającemi życzenia, jakie Nam w tym roku jak zawsze Kolegium św. wyraża przez swego dziekana z okazyi uroczystości Bożego Narodzenia. My także z głębi serca wszystkim członkom św. Kolegium i każdemu z osobna życzymy wszelkiéj pomyślności, prawdziwéj i trwałéj i jak najobfitszego udziału w świętych radościach tych dni. Do radości Naszéj łączą się w tym roku nadzwyczajne motywa, za które składamy nieskończone dzięki Boskiéj Opatrzności, która nawet w tych ciężkich doświadczeniach udziela Nam jasnych promieni swéj szczególnéj dobroci, aby wzmocnić swój Kościół uciemiężony. Powodem takiéj pociechy są piękne objawy posłuszeństwa i szacunku, jakiemi cały Episkopat katolicki dał niedawno dowód, iż pragnie pozostać połączony nierozerwalnemi węzły z Namiestnikiem Jezusa Chrystusa. Te objawy sprawiają, że w oczach świata błyszczy prawdziwym blaskiem cudowna jedność, o jaką Boski Odkupiciel tak żywo i tak gorąco błagał Ojca swego Niebieskiego dla dobra Kościoła. — Jest to także powodem wielkiéj radości, gdy widzimy, że królestwo Jezusa Chrystusa na ziemi wzrasta i rozszerza się w najdalsze strony i że łatwiejsze i szybsze drogi rozwarte są krzewieniu wiary św. w rozległych państwach. W ten sposób objawia się niewyczerpana żywotność, którą Boska potęga obdarzyła Kościół św. ku wielkiéj świata korzyści. Nic wreszcie tak Nas nie raduje, jak gdy widzimy, co się świeżo stało, Majestat Papieztwa rzymskiego otoczony czcią, szacunkiem i miłością, gdyż do tego celu szlachetnego zmierzają wszystkie Nasze usiłowania i poświęcone całe życie Nasze. — Atoli z temi uczuciami radości łączą się niestety gorzkie uczucia smutku. Pierwszy i najwyższy z tych smutków wywołuje położenie nasze, w jakiem dzięki przewrotności czasów jesteśmy zniewoleni żyć, położenie niegodne Namiestnika Jezusa Chrystusa, przeciwne Jego godności i Jego Boskiemu w świecie posłannictwu. Położenie to pogarsza się codziennie, gdyż rewolucya bezustannie pracuje nad tem, aby rozszerzyć i ustalić swe zdobycze w Rzymie na zgubę Kościoła i Papieztwa. Prawa, które obecnie przygotowują w parlamencie, grożą nam nową obrazą i nowemi krzywdami. I tak np. ustawa o rozwodach jest zamachem na dwa zasadnicze przymioty, któremi Boski Prawodawca chciał ozdobić wielki Sakrament, tak na korzyść rodziny, jak na korzyść społeczeństwa świeckiego. Przez drugą ustawę o własności kościelnéj wyciąga rewolucya rękę po ostatnie resztki własności kościelnéj i odzierając Kościół z dóbr nietykalnych i tylu tytułami prawnemi uświęconych, zmierza do tego, ażeby ograniczyć coraz bardziéj działanie Kościoła, słowem, trzymać go w stanie zależności. Znane są zresztą drogi, któremi zaczęto w ostatnich czasach zagrabiać instytucye kościelne, któreby chciano pozbawić charakteru religijnego, jaki im pobożność dobroczyńców nadała; pod błahemi pozorami ku wielkiéj zniewadze powagi świętéj, poddano je pod władzę świecką. Atoli, gdyby nie było tego wszystkiego, gdyby nawet ci, którzy w Rzymie władzę dzierżą, oświadczali się z wszelką czcią i szacunkiem dla Kościoła i jego Naczelnika, toby jednakże przez to położenie obecne rzymskiego Papieża nie stało się godnem albo znośniejszem. Dopóki będzie rzeczą widoczną, że My tutaj w Rzymie nie jesteśmy panami Naszéj władzy, lecz na łasce innych; dopóki Nasza wolność i Nasze bezpieczeństwo zależnem będzie od każdego, który w Rzymie rządzić będzie i od praw zmieniających się ciągle według okoliczności politycznych i od uchwał zmieniającéj się większości, jakichkolwiek sztuk używać będą, aby je złagodzić, dopóty położenie Ojca św. pozostanie nieznośnem i, jak jest skutkiem wewnętrznego i radykalnego błędu, tak nie da się pogodzić z wolnością, jaka się należy Głowie Kościoła. Ztąd uczuwamy z każdym dniem coraz silniéj obowiązek ciążący na Nas utrzymania nienaruszonemi, tak w obec podstępnych zasadzek jak w obec gwałtów, wszystkie i każde z pojedyncza prawo Stolicy św. i ten obowiązek za pomocą Boską, chcemy spełnić aż do końca. Lecz w spełnieniu tego zadania jak też i wszystkich innych, jakie na Nas nakłada Nasz urząd apostolski, potrzebujemy pomocy Naszego Kolegium św. w działaniu pełnem zgody i szczeréj jedności, aby dzieło nasze osiągnęło skuteczniéj upragniony cel. Wasz przykład nie pozostanie bez wpływu na wszystkich, co są prawdziwemi dziećmi Kościoła i uczyni je powolnemi i uległemi dla najwyższéj władzy, mającéj ich prowadzić na drodze zbawienia. W

tych uczuciach udzielamy Tobie ks. Kardynale i całemu św. Kolegium, jako też Biskupom tu obecnym błogosławieństwo apostolskie jako zadatek najznamienitszych łask niebieskich.

KORESPONDENCYE.

Tarnów, 2 stycznia.

(Powitanie ks. biskupa Łobosa w Tarnowie.)

Dzielę się radosną wiadomością, iż nominacya ks. biskupa Ignacego Łobosa, sufragana przemyskiego, na biskupa tarnowskiego już nastąpiła; Stolica św. zaś aż do przeprowadzenia kroków przygotowawczych do prekonizacyi ustanowiła go administratorem apostolskim naszéj dyecezyi. Dnia 30 grudnia r. z. przybył ks. Biskup o godz. 5 po południu do Tarnowa, witany na dworcu kolei przez kapitułę, kler i władze miejscowe; zajechał do XX. Filipinów w gościnę, aż rezydencya biskupia będzie przysposobioną odpowiednio. Zaraz nazajutrz dnia 31go z. m. miał ks. Biskup Mszą św. w kaplicy seminaryjskiéj dla alumnów, do których miał potem w sali egzaminacyjnéj piękną przemowę, zalecając im przedewszystkiem ustawiczną modlitwę i rozczytywanie się pilne w Piśmie św. Wieczorem zaś prowadził procesyą w kościele katedralnym na nabożeństwie zakończającem rok stary. W Nowy Rok był na sumie w katedrze i udzielił błogosławieństwa apostolskiego, poczem przyjmował w swem szczupłem mieszkaniu u XX. Filipinów kapitułę, kler i alumnów, składających życzenia noworoczne. W odpowiedzi danéj na życzenia zakreślił dobitnie program swych rządów. Muszę oświadczyć, że tą mową programową porwał nas wszystkich ks. Biskup za serca. Co w naszych galicyjskich stosunkach dzięki cherlającemu a nie mogącemu skonać duchowi józefińskiemu nam się niedościgłym ideałem wydawało, czem się wielu kapłanów tylko jako śmiałą mrzonką w głębinach serca swego pieściło, to ks. Biskup wypowiada jawnie, zaznacza jako cel swoich rządów, prosząc wszystkich o usilną modlitwę za sobą i o szczere poparcie w Jego zamiarach. Oświadczył między innemi: „w rządach kościelnych nie może być żadnéj dowolności — jestem stróżem praw kościelnych i muszę czuwać, aby ściśle były zachowane — kocham kler téj dyecezyi, bo w swéj większéj części jest bardzo gorliwy i przykładny, ale ta miłość przeto, iż płynie z Jezusa i prowadzić ma do Jezusa, nie pozwoli nigdy na czyny przeciwne woli Jezusowéj i woli Jego oblubienicy Kościoła św.“ Byliśmy zachwyceni tą przemową; takich słów bowiem Tarnów jeszcze nie słyszał od czasu jak jest biskupią stolicą. Niech mi wolno będzie publicznie w oczach całego świata na tem miejscu złożyć szczere za nie podziękowanie, i oświadczyć, że wszyscy kapłani słuchający ich są przejęci najgłębszą wdzięcznością i gotowością do ofiarowania wszelkich swych sił, wszelkiéj pracy i pomocy do spełnienia tak wzniosłego programu. Słowa psalmu niech wypowiedzą życzenia ze serc naszych płynące: „Exulta sicut gigas ad currendam viam Tuam; intende, prospere procede et regna.“

KRONIKA.

Polskie dyecezye. (Cenzura moskiewska na książki religijne. — Ks. biskup Zottmann w Odessie. — Sprostowanie o skazaniu dwóch kapłanów w Polsce na wygnanie. — O nowym Biskupie warmińskim. — Ks. arcyb. Feliński. — Ks. Behrend. — Nowe rezydencye OO. Jezuitów galicyjskich. — † Ks. dr. Hoppe.)

Pisaliśmy niedawno o nieprzepuszczeniu przez cenzurę moskiewską w Warszawie najniewinniejszéj książki w świecie p. t.: *Przygotowanie do pierwszéj spowiedzi i Komunii św.* ks. Aug. J. Obecnie przytoczymy inny fakt, świadczący o nieubłaganéj a zarazem śmiesznéj srogości téjże cenzury. Posłano do niéj z Galicyi egzemplarz książki ascetycznéj, nie mającéj najodleglejszego nawet związku z polityką. Cenzura wyrzuciła precz kilka arkuszy dla tego, że w nich znajdowały się wyrazy: „nieprzyjaciele Kościoła.“ Cenzor znalazł te wyrazy niebezpiecznemi, wykreślił „Kościoła“ i w to miejsce wstawił „krzyża“ i tak trzeba było te arkusze na nowo przedrukować, aby wstęp dla książki do imperyum rosyjskiego uzyskać. — Ks. biskup tyraspolski, Zottmann, rezydujący w Saratowie nad Wołgą, ciężko jest chory, i dla tego sam zażądał sufragana, którego mu Stolica apostolska dała w osobie ks. biskupa Zerra. Ks. Zottmann rok przeszło przebył w Kerczu, w gubernii taurydzkiéj, obecnie zaś bawi w niemieckiéj kolonii Klein Liebenthal niedaleko Odessy, gdzie mieszka na plebanii, którą wystawili Niemcy koloniści. Gubernator odesski pozwolił ks. biskupowi Zottmanowi w Odessie bierzmować, byle tylko „bez ostentacyi.“ Oczekiwano Biskupa na uroczystość Wszystkich Świętych celem bierzmowania wiernych, ale nadzieja zawiodła, Biskup nie przybył. Dawniéj w Odessie mieszkał sufragan tyraspolski, ks. biskup Wincenty Lipski († 23 grudnia 1875), i rzeczywiście odpowiednią byłoby rzeczą, aby w tem mieście, gdzie tak wiele jest katolików, zawsze przebywał sufragan, ale tego właśnie Moskwa sobie nie życzy. — Wraz z innemi pismami powtórzył *Przegląd kościelny* doniesienie *Dziennika warszawskiego* o skazaniu na wygnanie dwóch kapłanów unickich: ks. Szymona Zienkiewicza i ks. Emiliana Bańkowskiego (nie Bańczykowskiego, jak mylnie wydrukowano). Publiczność czytająca była w błędzie, mniemając, że ci dwaj księża udali się celem niesienia duchownéj pomocy do swych braci w Królestwie i za swe poświęcenie się ponieśli kaźń. Tak nie jest. *Dziennik warszawski* ogłosił tylko wyrok zaoczny za jakąś dawniejszą, nieznaną nam bliżéj sprawę. Tak ks. Zienkiewicz, b. proboszcz z Pobołowic koło Dubienki, dzisiaj starzec 70letni, jak ks. Bańkowski, b. protokólista konsystorza chełmskiego, a od kilku lat członek zgromadzenia Zmartwychwstania Pańskiego, z dziesięć lat już stale mieszkają w Galicyi i z niéj nie wyjeżdżają. — Nowego biskupa warmińskiego ks. Thiela jest artykuł o biskupstwie warmińskiem w jednym z najnowszych zeszytów wielkiéj encyklopedyi kościelnéj Wetzera i Weltego, w drugiem wydaniu obecnie wychodzącéj (*sub voce*: Ermland, w tomie IV). Z przyjemnością odczytaliśmy ten artykuł, świadczący o uczoności nowego Biskupa na polu dziejów kościelnych, ale także i o jego godnéj uznania bezstronności, gdyż nie ma w nim wycieczek żadnych przeciw Polsce i Polakom, owszem oddaje sprawiedliwość biskupom polskim, którzy zasiadali na stolicy warmińskiéj, że w ogólności byli gorliwymi pasterzami, dobrymi panami w swoim kraiku i obrońcami prowincyonalnéj odrębności. Czy ks. Thiel po polsku umie, trudno wiedzieć, bo polskich źródeł żadnych nie przytacza, w każdym razie godzi się w nim spodziewać biskupa sprawiedliwego i życzliwego dla tych dyecezan, którzy są Polakami, a nie takiego jakim był przed biskupem Marwiczem w dyecezyi chełmińskiéj ks. Sedlag. Biskupa warmińskiego Papież Juliusz II r. 1512 poddał bezpośrednio Stolicy apostolskiéj, jest więc *exemptus*, tak jak obecnie Biskup krakowski i wrocławski. Papież Benedykt XIV nadał biskupom warmińskim w r. 1742 przywiléj paliusza i *crucis gestatoriae*. — Ks. arcybiskup Feliński po krótkim pobycie w Czerniowcach, dokąd się przeniósł 1 maja r. z., powrócił napowrót do dawnego miejsca swego pobytu, to jest do domu hr. Koziebrodzkiéj z domu Kęszyckiéj w Dźwiniaczce koło Mielnicy. Towarzyszy J. Ekscelencyi ks. Walenty Osiński, b. prob. w Sokołach koło Tykocina, surrogat dyec. augustowskiéj, który w r. z. przybył do Galicyi po 22letniem wygnaniu ze Spaska, w gubernii tambowskiéj. Znany z nauki i gorliwości kapłańskiéj ks. Jamiołkowski, zmarły w r. z., był w r. 1863 wikaryuszem u ks. Osińskiego. — Ks. Paweł Behrend, wikaryusz toruński, który pojechał za granicę, celem wstąpienia do zakonu OO. Dominikanów, powrócił do swéj dyecezyi i posłany został na wikaryusza do Redy. — OO. Jezuici prowincyi galicyjskiéj założyli w r. z. trzy nowe rezydencye: w Cieszynie, dokąd posłano O. Wojcikowskiego; w Czerniowcach, gdzie pracuje O. Tychowski i (tymczasowo) O. Ache, przez lat 15 kaznodzieja niemiecki we Lwowie,

który i u nas za lepszych czasów kazywał na misyach mieszanych polsko-niemieckich, nad Notecią; wreszcie w Jassach, stolicy Mołdawy, dokąd udali się OO. Habeni, Wagner i Herden. Do Jass zawczwał OO. Jezuitów biskup tamtejszy, ks. Camilli, Franciszkanin, ażeby mu byli pomocni we wychowaniu kleru dla dyecezyi, dotąd wyłącznie składającego się z OO. Franciszkanów i nie mającego dotąd na miejscu dla siebie seminaryum. OO. Jezuici już w pierwszéj połowie XVIII wieku apostolską pracą zajmowali się w Jassach i był o tem lat temu kilka zajmujący artykuł w *Misyach katolickich*. Na Mołdawie wszyscy księża, a zatem i OO. Jezuici, stosując się do zwyczaju miejscowego, noszą brody. W Jassach jest klasztor zakonnic N. Panny Syońskiéj, założonych przez Alfonsa Ratisbonne. Wiele między niemi nawróconych żydówek. Podczas Mszy św. głośno odmawiają modlitwę Zbawiciela na krzyżu: *dimitte illis Domine, quia nesciunt quod faciunt.* Drugi dom mają w Gałaczu. Zajmują się wychowaniem dziewcząt. — W wilią Bożego Narodzenia umarł niespodzianie po trzydniowéj chorobie na apopleksyą serca ks. kanonik dr. Ludwik H o p p e, w 65 roku życia. Urodzony w Zyborku r. 1821, zwiedzał gimnazya w Reszlu i Brunsberdze a potem Lyceum Hosianum. Wyświęcony na kapłana r. 1845 był naprzód przez jeden rok kapelanem w Lautern, a potem przez trzy lata wikaryuszem w Bisztynku. W r. 1849 przeniesiony został do Brunsbergi a rok późniéj mianowany subregensem a w r. 1861 regensem seminaryum duchownego; wykładał pastoralną i liturgikę. Wydał dwie książki do nabożeństwa: *Christus mein Leben* i *Lobet den Herrn;* był też czynnym w wydawnictwie śpiewnika. Ogłosił także naukowe dziełko „epiklesis" czyli wezwanie Ducha św. we Mszy św. Od r. 1870 był kanonikiem w Fromborku, gdzie aż do śmierci pozostał kaznodzieją tumskim. Był wprawdzie od dłuższego czasu chorowitym, ale mimo to tak rychły zgon jego był niespodziany. W wyborze nowego biskupa, acz słaby, brał jeszcze udział.

RZYM. (Jałmużny Ojca św.)

Oprócz wspomnionéj jałmużny, jaką Ojciec św. rozdać kazał z okazyi Świąt Bożego Narodzenia pomiędzy ubogich rzymskich, przekazał Kardynałowi wikaryuszowi 2 tysiące fr. do rozdzielenia pomiędzy ubogich a najwięcéj zasłużonych kapłanów rzymskich. Pomiędzy instytutami dobroczynnemi, którym Papież szczególniéj w pomoc przyszedł, wymienić należy zakład młodych rzemieślników św. Józefa, który w przebiegu roku otrzymał 12 tysięcy fr. i śpital św. Małgorzały, kierowany przez O. Simpliciano, któremu dał Papież w ubiegł. roku 3,500 fr. Na rzecz Propagandy przekazał Papież ofiary osobne, jakie w ostatnich latach mu wręczono, reprezentujące sumę pół miliona fr. Darowizna ta uskuteczniona została reskryptem pap. z poleceniem obrócenia pewnéj cząstki téj kwoty na korzyść szkół i instytutów dobroczynnych w Carpineto, rodzinnem mieście Leona XIII.

Ameryka. (Skandal w kościele polskim w Detroit.)

Niesłychaną znów awanturę ku zgorszeniu wszystkich katolików a nawet innowierców, wyprawił jeden z polskich księży, ks. Dominik K o l a s i ń s k i, pochodzący z Galicyi, dyecezyi krakowskiéj, od kwietnia 1883 r. proboszcz parafii polskiéj św. Wojciecha w Detroit Michig. Ks. biskup Borges zasuspendował tego kapłana w zarządzie parafii, za jakie wybryki, nie wiadomo, i w miejsce jego mianował tymczasowym zarządzcą ks. Józefa Dąbrowskiego, dyrektora Felicyanek, przydawszy mu do pomocy ks. Antoniego Jaworskiego. Doprowadziło to do następującego wybuchu, jak opisuje *Pielgrzym polski*: „Parafian uprzedził ks. Kolasiński już w poprzednią niedzielę, dnia 29 listopada, o grożącem mu suspendowaniu, przyczem rozdarł na sobie komżę od góry do dołu. Kiedy we wtorek, dnia 1 grudnia, zrana, ks. Dąbrowski z ks. Jaworskim wstąpili do kościoła, aby odprawić Mszą św., rzuciła się na nich gromada kobiet, pochodzących zarówno, jak ks. Kolasiński, z Galicyi, i zmusiła ich, wśród strasznych obelg, do opuszczenia kościoła. Kobiety nawet rzuciły się na policyantów broniących księży, za co kilka z nich policya ujęła i trzymała przez dobę w areszcie, dopóki każda nie zapłaciła 8 dolarów kary. W środę, d. 2 grudnia, rozpoczął ks. Jaworski Mszą św. już o godzinie 6 zrana. Lecz i o tak rannéj godzinie kościół zaczął się szybko napełniać kobietami, które głośnem szemraniem przeszkadzały kapłanowi w odprawianiu świętéj ofiary. Gdy odszedł ks. Jaworski od ołtarza a przystąpił do odprawienia Mszy św. ks. Dąbrowski, zgiełk w kościele się powiększył, a podczas podniesienia kilka kobiet, zamiast upaść na kolana, straszne wykrzykiwały bluźnierstwa, jakby sam szatan odzywał się przez ich usta. Na ks. Jaworskim, który od kratek ołtarza usiłował przemówić do ludu i go uspokoić, poszarpały baby odzież. Z kościoła wychodzili księża pod ochroną policyantów, na ulicy, jak niegdyś rozbestwieni żydzi św. Szczepana, obrzucało pospólstwo pomazańców bożych kamieniami. Skutkiem sponiewierania dwóch kapłanów w kościele św. Wojciecha, kościół ten został sprofanowanym, i nie będzie się w nim mogło odprawiać nabożeństwo, dopóki na nowo nie zostanie poświęconym. W czwartek, 3 grudnia, zgraja kobiet z wielkim hałasem wpadła do ośmioklasowéj szkoły Sióstr Felicyanek i zabrała swe dzieci, poczem Siostry szkołę opuściły, i dotąd nie podjęły nauki na nowo. Tak to się wywdzięczyły matki świątobliwym zakonnicom za bogobojne wychowywanie ich dzieci! Wszystko to stało się z podburzenia ks. Kołasińskiego, który raz po raz zebrane przed plebanią niewiasty pobudzał do wytrwałości i wydawał rozkazy, co mają czynić. Dziwna rzecz, że z mężczyzn mało kto otwarcie stoi po stronie ks. Kolasińskiego. Ostatniéj niedzieli przed południem było znowu zbiegowisko przed sprofanowanym kościołem, lecz na wieść, iż policya będzie rozpędzała tłumy pożarnemi sikwami, wszystko prędko się rozeszło na wszystkie strony." Niemało do roznamiętnienia ludu przyczynił się także jakiś Emilian Niedomański (przybrane nazwisko?), szalbierz pierwszéj klasy, który w pismach angielskich rozmaite umieszczał wiadomości, drażniące to tę, to owę stronę i z umysłu fakta przekręcał. „Wysławiana od wieków stałość ludu polskiego we wierze, pisze *Pielgrzym*, w oczach starych Amerykanów może na zawsze utraciła dawniejszy swój urok, a natomiast wyrobili sobie ziomkowie Kościuszków i Puławskich opinią niebezpiecznych burzycieli panującego w Stanach Zjednoczonych porządku publicznego!"

Na kolendę

stosowny podarek:

Matce chrześciańskiéj

na kolendę w upominku nauki i rady.

in 16°. Nabyć można u ks. prob. Jaskulskiego w Śnieciskach pod Zaniemyślem. Cena książeczki 10 fen.

Zaproszenie do przedpłaty.

W styczniu 1886 r. wyjdzie nakładem naszym

Tom III-ci Nauk Katechizm. ks. Stagraczyńskiego.

Cena w prenumeracie do 15 lutego 1886 wynosi tylko

4 marki = 2 fl. 50 ct.

przesyłki franco. — Należytość nadsyłać trzeba naprzód do

Księgarni Katolickiéj w Poznaniu,

a nie do ks. Stagraczyńskiego, gdyż Nauki przeszły na wyłączną naszą własność.

Redaktor i nakładzca ks. Władysław J a s k u l s k i w Poznaniu. — Drukiem Jarosława L e i t g e b r a w Poznaniu.